

Motion till riksdagen 2005/06:Sf386

av Lars Ohly m.fl. (v)

Rättvisa pensioner

Motionen delad mellan flera utskott

Innehållsförteckning

1	Innehållsförteckning.....	1
2	Förslag till riksdagsbeslut.....	2
3	Inledning	3
4	Vad skall ett pensionssystem ge?	3
5	Vänsterpartiets alternativ.....	4
5.1	Finansiering.....	4
5.2	Premiepensionen	4
5.3	Garantipension	5
5.4	Intjänandetid.....	5
5.5	Indexering	5
5.6	Balansering av systemet.....	6
6	Nuvarande pensionssystem	7
6.1	Bromsen	7
6.2	Premiepensionen	7
6.3	Sjunde AP-fonden	8
6.4	Återställande av pensionerna.....	8

Fel! Okänt namn på

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen med det snaraste bör tillsätta en utredning som får i uppdrag att lägga fram ett förslag till ett reformerat ATP-system.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör återkomma med förslag till en aktiv balansering.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att inte en enda överföring till får ske från AP-fonderna.¹
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att möjligheten att byta fonder även i fortsättningen skall vara avgiftsfri.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Genomförandegruppen skall sluta att diskriminera Sjunde AP-fonden.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör återkomma med förslag om att kompensera ATP-pensionärerna.

¹ Yrkande 3 hänvisat till FiU.

Inledning

En klok person har hävdad att man kan avläsa civilisationen i ett samhälle på hur man tar hand om sina barn och gamla. Den här motionen handlar om ålderspensionen.

Det första försöket att trygga ålderdomen för dem som slutat förvärvsarbete, antingen av ålder eller genom utslitna kroppar, gjordes i början av 1900-talet då folkpensionen infördes. I mitten på 1900-talet stod det klart att folkpensionen inte räckte till för att klara försörjningen på ålderdomen. De höglönlade försäkrade sig mot inkomstbortfallet, något som de med lägre inkomster inte kunde göra eftersom vartenda öre behövdes till försörjningen för dagen. Kraven på en inkomstrelaterad tilläggspension restes och 1965 infördes den allmänna tilläggspensionen (ATP).

Det finns nog inte någon fråga som är så utredd som pensionsfrågan. Något som är märkligt eftersom den egentligen är ganska enkel. De som har arbetat hela sitt liv och betalat in avgifter för att få en trygg ålderdom skall också få det. Paradoxalt nog kommer Vänsterpartiet därför att föreslå en ny utredning på området.

Vad skall ett pensionssystem ge?

Syftet med ett allmänt och obligatoriskt pensionssystem är att det skall ge trygghet på ålderdomen efter att den förvärvsaktiva delen av livet är över. Förutsättningar för detta är att

- det skall vara förutsägbart, man skall veta vad man får,
- det också skall vara förutsägbart så till vida att man skall veta att man får det som lovats,
- det skall vara omfördelande över livscykeln, mellan könen och mellan klasserna,
- det skall vara solidariskt finansierat via skatter och sociala avgifter,
- det skall finnas en buffert i systemet för att man skall få en jämn utveckling i systemet,
- det skall vara ett offentligt system utan några spekulationsinslag eller privata delar,
- det skall vara nationalekonomiskt hållbart och hållbart för individen.

Frågan är då om nuvarande pensionssystem uppfyller dessa kriterier. Svaret på den frågan är nej. Nuvarande system uppfyller endast ett av ovanstående krav, nämligen att det är nationalekonomiskt stabilt. I övrigt svarar det inte över huvud taget upp mot nödvändiga förutsättningar för att skapa trygghet på ålderdomen.

Det är inte tryggt eftersom det inte går att förutse hur stor pensionen kommer att bli genom att spekulationsinslaget är så omfattande. Pensionslöftet har brutits och pensionernas storlek är beroende av hur mycket avgifter som betalas in till systemet.

Fel! Okänt namn på

Systemet är inte omfördelande över livscykeln eftersom pensionärerna i vissa lägen inte kommer att kompenseras för de skatter som de betalat in dels för sin egen pension, dels för skola, barnomsorg, äldreomsorg, social service och kanske främst till dagens pensionärs pension.

Det nuvarande pensionssystemet är vidare inte omfördelande mellan klasserna eftersom klasskillnaderna förstärks med det nya systemet. Den som haft förslitande arbetsuppgifter och inte orkar arbeta till pensionsåldern därför att kroppen är slut, får sämre pension än den som har kroppsligt enklare arbetsuppgifter och därför orkar arbeta till pensionsåldern och kanske längre än så.

Det är inte omfördelande mellan könen utan missgynnar kvinnor. Det är konstruerat för att passa en önskedröm där kvinnor och män har lika lön för lika arbete och förvärsarbetar i lika stor utsträckning och delar helt på föräldraförsäkring och vård av barn. Det bygger på att arbetet inte skulle slita ut människor och tvinga dem till förtidspension. Det bygger på att städerskans arbete lönemässigt skulle värderas lika som kontorschefens vars golv hon skurar. Den önskedrömmen stämmer illa med den verklighet vi lever i i dag.

Nuvarande pensionssystem är inte heller solidariskt finansierat utan bygger på de inkomstrelaterade avgifter som betalas in till systemet där endast en del går till det generella systemet. Det bygger delvis på egenavgifter och dessutom på en buffert för att slippa ojämnt uttag av avgifter, t.ex. när antalet pensionärer är stort och arbetslösheten och sjukskrivningarna höga eller när nativitet och invandringen är låg. Det innehåller därtill fullständigt oacceptabla spekulationsinslag där stora delar av pensionen går att spekulera bort på börserna.

Vänsterpartiets alternativ

Finansiering

I dag tas 18,5 procent på lönesumman ut i pensionsavgifter. Av dessa går 16 procentenheter till fördelningssystemet, dvs. inkomstpensionen, och 2,5 procentenheter till spekulering, dvs. till premiepensionen. Vänsterpartiets alternativ till pensionssystem finansieras via skatter och sociala avgifter. Vi vill att hela avgiften på 18,5 procent skall gå till fördelningssystemet.

Premiepensionen

Vi vill också avskaffa premiepensionen. De medel som i dag finns hos Premiepensionsmyndigheten (PPM) förs över till Sjunde AP-fonden. Det innebär att all avkastning i fortsättningen blir lika för var och en. De som redan har placerat sina pengar måste naturligtvis få ut sin premiepension vid pensioneringen. Vi vill att Sjunde AP-fonden blir den AP-fond som skall användas för samhällsinvesteringar i form av, t.ex. bostadsbyggande och infrastruktursatsningar. I en annan motion – Långsiktiga villkor för bostadsproduktion – läg-

ger vi förslag på hur, t.ex. bostadsbyggandet skall öka med hjälp av AP-fonderna.

Garantipension

Den beskattade garantipensionen finns enligt vårt förslag kvar. Garantipensionen är i dag värdesäkrad genom att den räknas upp med prisbasbeloppet, dvs. en prisindexering. Inkomstpensionen är följsamhetsindexerad, dvs. den räknas upp med de generella lönehöjningarna men minus 1,6 procent. I det långa loppet ger troligen följsamhetsindex i genomsnitt sämre utfall än prisindexeringen. Vi väljer därför att behålla prisindexeringen, men menar att nivån på garantipensionen måste ses över så att garantipensionen säkrar individens ekonomiska standard. I ATP-systemet fanns möjligheten att höja pensionstillskottet när levnadsnivån för de pensionärer som har de lägsta pensionerna sjönk. Att kontinuerligt se över nivån på garantipensionen regelbundet skulle få motsvarande funktion.

Intjänandetid

I vårt alternativ låter vi tills vidare ATP-systemets 15/30-regel vara kvar, dvs. att de 15 bästa av 30 års intjänandetid bestämmer nivån. Genom att inte utöka antalet pensionsgrundande år, blir det inte nödvändigt med den kompensation för barnår, pensionsrätt för studier och plikttjänstgöring som krävs i nuvarande system. Med tanke på att medellivslängden ökar för både kvinnor och män hade det kanske varit naturligt att förlänga antalet pensionsgrundande år, men med hänsyn till den höga ungdomsarbetslösheten skulle det leda till sämre pensioner för den gruppen. Vi har också valt att inte utöka antalet år som bestämmer nivån på inkomstpensionen därför att vi, till dess löneskillnader och arbetstider är lika mellan kvinnor och män, genom pensionssystemet vill ta ansvar för parternas och arbetsmarknadens tillkortakommanden.

Indexering

Hur pensionerna räknas upp varje år är av största vikt för dem som är beroende av pensionen för sin överlevnad. ATP-systemet var värdesäkrat, på samma sätt som garantipensionen är i dag. Det innebar att en pensionär skulle vara skyddad för höjningar i levnadsomkostnader genom att pensionen räknades upp med basbeloppet. Genom att regeringen i dag sätter inflationsbekämpning före full sysselsättning, leder det till att basbeloppet endast höjs marginellt varje år. I basbeloppet ingår inte heller alla de utgifter som en pensionär har. Vänsterpartiet anser att det är rimligt att pensionerna knyts till de förvärvsaktivas löner. Genom att resultatet av löneförhöjningarna minskas med 1,6 procent när det ingår i följsamhetsindexet som i dag reglerar pensionerna kan det leda till att följsamhetsindexet långsiktigt kan leda till lägre

Fel! Okänt namn på

höjningar än vad ett prisindex skulle göra. Trots det ser Vänsterpartiet en fördel i att pensionerna anpassas till samhällsekonomin och lönerna genom ett följsamhetsindex.

Balansering av systemet

Nuvarande pensionssystem är utrustat med en automatisk balansering i form av en inbyggd bromsmekanism som aktiveras om intäkterna i systemet blir mindre än utgifterna. Varje år beräknas pensionssystemets balanstal, som visar hur stora skulderna är i förhållande till tillgångarna, dvs. om systemet har ett överskott eller är i finansiell obalans. Balanstalet är satt till 1. Är balanstalet högre än 1 har systemet ett överskott och är i balans, är balanstalet 1 eller därunder har systemet ett underskott och är i obalans. I dagsläget omfattar pensionssystemet ca 6 300 miljarder kronor och överskottet är 9 miljarder kronor. Balanstalet är 1,0014, dvs. systemet är snubblande nära obalans. Bromsen är nära att slå till och pensionerna riskerar att sänkas.

I nuvarande pensionssystem går endast 16 procentenheter till fördelningssystemet och 2,5 procentenheter till premiepensionen. Det är förstås en av orsakerna till den finansiella obalans vi kan se är på väg att inträffa. Avgifterna till fördelningssystemet är helt enkelt för låga. I Vänsterpartiets alternativ går hela pensionsavgiften till fördelningssystemet vilket gör systemet finansiellt stabilt.

Beräkningar som Vänsterpartiet låtit göra visar att med nuvarande avgiftsuttag och där hela avgiften går till fördelningssystemet kommer vårt system att vara finansiellt stabilt till 2024. Först då överstiger pensionsutbetalningarna avgifterna. En höjning av pensionsavgiften med 0,5 procent skulle innebära att systemet är finansiellt stabilt till år 2050. Detta gäller det s.k. basscenariot där tillväxten är 2 procent. I det optimistiska scenariot är tillväxten 2,8 procent och då behövs inte någon avgiftshöjning för att systemet skall vara finansiellt stabilt till 2050.

En annan skillnad mellan basscenariot och det optimistiska scenariot är andelen 16–64-åringar med en inkomst över ett inkomstbasbelopp. Anorlunda uttryckt visar detta att arbetslösheten spelar stor roll för pensionssystemets stabilitet oavsett hur det är konstruerat. Men efter endast några år i bruk visar det sig att nuvarande pensionssystem är känsligare för arbetslöshet och sjukskrivningar än det system som Vänsterpartiet vill ha.

Det Vänsterpartiet ovan föreslagit är ett reformerat ATP-system. Med tanke på att vi i dag riskerar att se pensionerna sänkas på grund av nuvarande pensionssystem brårdskar det att genomföra ett stabilt och hållbart system. Regeringen bör därför med det snaraste tillsätta en utredning som får i uppdrag att lägga fram ett förslag till ett reformerat ATP-system enligt ovan. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Nuvarande pensionssystem

Under tiden som vi väntar på ett pensionssystem som är stabilt och hållbart både för den enskilda pensionären och för statsbudgeten måste några akuta åtgärder vidtas i nuvarande system.

Bromsen

Enligt uppgift från Försäkringskassan är risken nu överhängande att bromsen slår till och att pensionärerna kommer att få sänkta pensioner. Detta är förstås otillständigt, allra helst som det drabbar de pensionärer som tidigare har fått ett löfte från staten om att deras pensioner skall vara värdesäkrade. Vänsterpartiet föreslår därför att avgifterna tillfälligt höjs om det visar sig att pensionssystemet är underfinansierat. Denna avgiftshöjning skall vara just tillfällig och inte ge någon pensionsrätt i framtiden. Vi vill att det skall finnas en fastlagd gräns för vilket underskott som skall hanteras med avgiftsökningar. Om denna gräns passeras får ansvariga politiker ta ställning till hur balans skall uppnås i systemet. Att definiera en sådan gräns är speciellt viktigt med tanke på konjunkturaspekten på en tillfällig avgiftshöjning. En alltför hög tillfällig avgiftshöjning i samband med en konjunkturedgång kan innebära att samhällsekonomin försämras ytterligare. Därför bör regeringen återkomma med förslag till en aktiv balansering i enlighet vad som ovan angivits. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Ytterligare en risk för att bromsen skall slå till är Genomförandegruppens överföringar från AP-fonderna till statsbudgeten. Enligt Vänsterpartiets uppfattning får inte en enda överföring till ske från AP-fonderna. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Premiepensionen

I väntan på att premiepensionen och därmed PPM avskaffas vill vi att den valfrihet som det så ivrigt flaggas för i andra sammanhang också skall gälla för placering av premiepensionen. Exempelvis skulle de fackliga organisationerna kunna ha ansvaret för medlemmarnas premiepension, såsom skett bl.a. i Kanada. Därigenom skulle någon form av demokratiskt inflytande över pensionerna kunna åstadkommas. Med en sådan utformning skulle medlemmarna exempelvis kunna bestämma att deras pensionspengar inte skall placeras, i t.ex. vapen- eller porrindustrin utan i stället i etiska fonder.

Med närmare 670 olika fonder i premiepensionssystemet blir de val som den enskilda blivande pensionären gör ofta mycket slumpmässiga. Nu har Genomförandegruppen beslutat att utreda om PPM skall behålla alla dagens fonder eller om antalet fonder skall minska och kostnaderna därmed sänkas. Samtidigt har PPM poängterat vikten av byte av fonder kontinuerligt för att den enskilda spararen skall kunna höja sin pension. Förslaget från PPM om att avgiftsbelägga bytena är därför märkligt. Vänsterpartiet menar att möjlig-

Fel! Okänt namn på

heten att byta fonder även i fortsättningen skall vara avgiftsfritt. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Sjunde AP-fonden

Vänsterpartiet menar att de som valt att inte välja, och därmed får sina pengar placerade i Sjunde AP-fonden skall ha maximal avkastning på sina pengar i väntan på att premiepensionen avskaffas. Därför bör Sjunde AP-fonden kunna erbjuda en realräntefond som placerar i svenska realränteobligationer. Fonden bör också kunna erbjuda generationsfonder. För den som en gång valt bör det finnas möjlighet att kunna välja Sjunde AP-fondens premiesparfond. Sjunde AP-fonden bör också kunna erbjuda placering i ideella fonder på samma sätt som fonden nu inlett en översyn av sina placeringar. Sjunde AP-fonden bör inte placera pensionspararnas pengar i t.ex. vapen- eller porrindustrin.

Sjunde AP-fonden är i dag förbjuden att utöva rösträtt för sina aktieinnehav vid svenska företags bolagsstämmor. Detta är, enligt Vänsterpartiets mening, mycket märkligt. Man skulle kunna tro att Genomförandegruppen önskar att Sjunde AP-fonden skall misslyckas. Sjunde AP-fonden är en viktig förvaltare av våra pensionspengar och verkar för att våra pensionspengar inte skall gå till höjda arvoden för företagsledare m.fl., utan att pensionspengarna används så effektivt som möjligt i enlighet med de mål som satts upp för Sjunde AP-fondens verksamhet. Det är på tiden att Genomförandegruppen slutar att diskriminera Sjunde AP-fonden. Därför bör regeringen återkomma med ett förslag i enlighet med detta. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Återställande av pensionerna

1990-talets statsfinansiella sanering innebar minskade offentliga utgifter och försämringar inom välfärdsstaten i stort. Pensionärerna har under denna period fått känna på försämringar inom vård och omsorg. Därtill har pensionernas värde sänkts med ca 10 procent under 1990-talet beroende på att prisbasbeloppet inte följt prisutvecklingen. Vänsterpartiet anser att de forna ATP-pensionärerna skall kompenseras för det lass de, tillsammans med andra grupper, drog genom de ekonomiska saneringsprogrammen som genomfördes under det gångna decenniet. Med ett återställande av pensionerna kan vi lämna 1990-talets lågkonjunktur bakom oss på ett värdigt sätt.

Ett återställande av basbeloppet till 1990 års värde skulle dock inte kompensera de pensionärer som avstått delar av sin pension för att dra Sverige ur lågkonjunkturen. De som i dag är pensionärer, de forna ATP-pensionärerna, har – som andra pensionärer – fått sin pension fastställd och den räknas fortsättningsvis upp med följsamhetsindex. Det leder till att det är de ”nya” pensionärerna som skulle tjäna på ett återställande av basbeloppet medan de som avstått inte kommer att få någon kompensation. Det bästa sättet att lösa problemet är att ge de forna ATP-pensionärerna en engångsuppräknings vid ett

Fel! Okänt namn på

tillfälle. Vänsterpartiet anser att regeringen bör återkomma med förslag på hur de forna ATP-pensionärerna bäst skall kompenseras för det inkomstbortfall de fick kännas vid genom den statsfinansiella sanering som skedde i början på 90-talet. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 1 oktober 2005

Lars Ohly (v)

Lars Bäckström (v)

Berit Jóhannesson (v)

Sermin Özürküt (v)

Ulla Hoffmann (v)

Lennart Gustavsson (v)

Alice Åström (v)

Kalle Larsson (v)